

Uputstva za zaštitu autorskih prava na univerzitetima u Srbiji

Univerziteti u Srbiji očekuju od svojih profesora, studenata i korisnika visokoškolskih biblioteka da poštuju nacionalni zakon o autorskim pravima (ZAKON O AUTORSKOM I SRODNIM PRAVIMA ("Sl. glasnik RS", br. 104/2009 od 16/12/2009).

Ovim zakonom je predviđeno da **autori imaju moralna prava** (pravo paterniteta, naznačenja imena, objavljivanja i zaštite integriteta svojih dela, kao i **imovinska prava** (beleženja ili umnožavanja, stavljanja dela u promet, izdavanja u zakup, davanja na poslugu, izvođenja, predstavljanja, prenošenja izvođenja ili predstavljanja, emitovanja, reemitovanja, javnog saopštavanja, prilagođavanja i prerade, kao i pravo na posebnu nadoknadu za korišćenje dela). **Zakonom su predviđeni sledeći izuzeci:**

- Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade **umnožavanje kratkih odlomaka objavljenih dela za nekomercijalne svrhe nastave, ispita ili naučnog istraživanja.** (Član 44)
- Dozvoljeno je bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožavanje dela od strane javnih biblioteka, obrazovnih ustanova, muzeja i arhiva, samo za sopstvene arhivske i nekomercijalne svrhe. (Član 45)
- **Dozvoljeno je fizičkom licu da bez dozvole autora i bez plaćanja autorske naknade umnožava primerke objavljenog dela za lične nekomercijalne potrebe. Umnoženi primerci dela ne smeju se stavljati u promet niti koristiti za bilo koji drugi oblik javnog saopštavanja dela.** (Član 46).

Zakon ne pravi razliku između dela u različitom formatu – primenjuje se i na rukopise i na štampane i na elektronske publikacije. Nosioци autorskih prava su autori kao fizička lica ili oni na koje su ugovorom ta prava preneli, najčešće izdavači.

Za elektronske publikacije koje su preko Interneta dostupne slobodno i bez naknade, moralna autorska prava se takođe moraju poštovati.

Za elektronske publikacije koje biblioteke nabavljaju za svoje korisnike važe uslovi koji su navedeni u licencama za korišćenje, koje su u ime biblioteke ili konzorcijuma biblioteka potpisala odgovorna lica.

Iz Zakona proizilazi da je bibliotekama i njihovim korisnicima dozvoljeno da za ličnu upotrebu korisnika kopiraju sav materijal koji poseduju, bez obzira da li je zakonska zaštita autorskih prava istekla ili ne. Obaveza je korisnika da korektno citiraju odlomke koje su preuzeli iz tuđih radova, a obaveza biblioteka je da ih na to upozore.

Biblioteke imaju prava da bez ograničenja međusobno pozajmljuju za potrebe svojih registrovanih korisnika materijal koji poseduju u svojim fondovima, fizičkim ili virtuelnim, ukoliko to nije izričito zabranjeno licencnim ugovorima koje su potpisale sa izdavačima elektronskih publikacija, ili je materijal fizički u takvom stanju da ga je nemoguće izmeštati bez rizika od oštećenja.

Korisnici koji krše zakon o autorskim pravima lično odgovaraju zbog toga, bilo da materijal koriste u komercijalne svrhe, bilo da ga neovlašćeno i bez citiranja autora uključuju u svoje radove. Biblioteke tretiraju registrovane korisnike svoje ili neke druge biblioteke u mreži biblioteka kao odgovorne osobe i pozajmljuju im materijal u dobroj veri da neće kršiti zakon i zloupotrebljavati izuzetke kojima je obezbeđen širok pristup informacijama za potrebe obrazovanja.

Međunarodnim sporazumima u oblasti zaštite intelektualne svojine neki od izuzetaka predviđenih nacionalnim zakonom Srbije su dodatno ograničeni, međutim u svim zakonskim sistemima zaštite intelektualne svojine u svetu postoje definisani izuzeci za potrebe obrazovanja i naučnih istraživanja. U EU, SAD i drugim razvijenim zemljama neophodno je pismeno tražiti odobrenje od nosioca autorskih prava da se odlomci tekstova, ilustracija i sl. koriste u delima namenjenim objavljivanju ili u materijalima za visokoškolske kurseve. Jedino za materijale objavljene pod otvorenom licencom (Creative commons, GNU, i sličnim) ili za one koje pripadaju javnom domenu (većinom objavljene pre 1920.) to nije potrebno.

Ako niste sigurni da se korišćenje inostrane publikacije može podvesti pod izuzetke poznate kao «poštena upotreba» ili «pošteno postupanje», možete se koristiti ovim upitnikom koji su sastavili stručnjaci sa Duke University iz SAD. Kada manje od polovine odgovora ukazuje na «poštenu upotrebu», treba se obraditi pravniku, stručnjaku za autorska prava.

PRVO PITANJE – SVRHA KORIŠĆENJA

U skladu sa poštenom upotrebom

* Obrazovna

Predavanja (uključujući i više kopija za korišćenje u učionici)

Istraživanje

Nauka

Kritika

Komentar

* Korišćenje uz promenu dokumenta (promene dela kako bi se koristilo u nove svrhe)

* Neprofitno korišćenje.

U suprotnosti sa poštenom upotrebom

- * Komercijalna upotreba, upotreba za potrebe zabave i sl.
- * Verbatim ili identična kopija, nepromenljiva
- * Korišćenje koje donosi profit.

DRUGO PITANJE – PRIRODA ZAŠTIĆENOG MATERIJALA

U skladu sa poštenom upotrebom

- * Činjenice, stručni materijal, novosti
- * Objavljeno delo

U suprotnosti sa poštenom upotrebom

- * Kreativno delo koje se može konzumirati (umetnost, muzika, film, fikcija, priručnik, studija slučaja ili test)
- * Nepublikovano delo

TREĆE PITANJE – KOLIČINA KOPIRANOG MATERIJALA

U skladu sa poštenom upotrebom

- * Mala količina korišćenog materijala (na primer jedno poglavlje ili jedan članka iz časopisa, odlomci manji od 10-15% od celine dela).
- * Korišćeni deo nije suštinski za celinu dela.
- * Količina je primerena obrazovnoj svrsi.

U suprotnosti sa poštenom upotrebom

- * Veliki delovi ili celo delo
- * Korišćeni deo predstavlja suštinu dela
- * Uključeno je više nego što je potrebno za obrazovne svrhe.

ČETVRTO PITANJE – EFEKAT NA TRŽIŠTE ZA ORIGINAL

U skladu sa poštenom upotrebom

- * Nema značajni efekat na tržište ili potencijalno tržište zaštićenog dela
- * Jedna ili više kopija su napravljene i/ili distribuirane
- * Ne postoji više u štampanoj formi; ne postoji mehanizam za dobijanje dozvole
- * Ograničen pristup (ograničen na studente u učionici ili druge odgovarajuće grupe).
- * Jednokratna, spontana upotreba (nema vremena za traženje dozvole).

U suprotnosti sa poštenom upotrebom

- * Kumulativni efekat kopiranja je zamena za kupovinu dela
- * Brojne kopije su načinjene i/ili distribuirane.
- * Postoji razuman mehanizam za dobijanje dozvole (CCC licenca ili mogućnost kupovine primeraka po narudžbi)
- * Kopija dostupna na webu ili na drugi način široko dostupna.
- * Ponovljeno ili dugotrajno korišćenje.

[Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported](#)

You are free:

- to Share - to copy, distribute and transmit the work
- to Remix - to adapt the work

Under the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.
- Share Alike. If you alter, transform, or build upon this work, you may distribute the resulting work only under the same or similar license to this one.
 - For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work. The best way to do this is with a link to this web page.
 - Any of the above conditions can be waived if you get permission from the copyright holder.
 - Nothing in this license impairs or restricts the author's moral rights.